

Seyyid Kutub'un Düşünce Sisteminde İdeal Toplum ve Cihad

The Status of Jihad in the Foundation of Ideal Society in Sayyid Qutb's System

Abdulmuttalip BAYCAR

Arş.Gör., Sakarya Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-2659-7760, e-mail: abaycar@sakarya.edu.tr

Muhammet Ali ACAR

Arş.Gör., Sakarya Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Hukuku Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-7916-6577, e-mail: aliacar@sakarya.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 14 Mayıs 2019/ 14 May 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 15 Temmuz 2019 / 15 July 2019

Yayın Tarihi / Published: 24 Temmuz 2019 / 24 July 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz / July

Cilt / Volume: 5 Sayı / Issue: 2 Sayfa / Pages: 474-487

Öz

Bu çalışmada pek çok tekcirci ve radikal hareketin teşekkülünde doğrudan veya dolaylı olarak görüşlerinin etkisi olduğu iddia edilen Seyyid Kutub'un ideal toplum, cihad anlayışı ve onun sisteminde bu anlayışla ilgili merkezi bir konuma sahip olan kavramlar incelenmeye çalışılmıştır. Kutub'un eserlerinde sıklıkla işlediği, ancak sistematik olarak ele almadığı ve bu yüzden farklı şekillerde yorumlanmaya ve anlaşılmaya elverişli olan ideal toplum ve cihad ile ilgili görüşlerini bir arada ve bütüncül bir şekilde ele alınmasının onu anlama açısından önem arz edeceği kanaatindeyiz. Çalışma sonucunda Kutub'un doğrudan kimseyi tekfir etmediği, dini nitelikli şiddet ve terör eylemlerine başvurmayı şiar edinmediği; yazıları boyunca takındığı savunmacı ve dışlayıcı din anlayışının onun İslâmcı radikalist hareketlerin fikir babası olarak addedilmesine yol açtığı kanaati hasıl olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Kutub, Cihad, İdeal Toplum, Müslüman Toplumu, Radikalizm.

Abstract

In our study, it is aimed to discuss the notions of ideal society and jihad of Qutb, who has been asserted to have a direct or indirect effect on the foundation of several takfiri and radical movements and examine the concepts which have a central place in his system. It is our belief that the concept of jihad which Qutb frequently discussed yet never addressed systematically in his works, and for which it has been open to misinterpretation and misapprehension, it is important to deal with his notion in holistic approach in order to appreciate his insights on the subject. This study has found that generally Qutb had not declared anyone an apostate directly, and he had not supported religious violence and terror. However, his apologist approach and particularistic religion perception have led his intentions to be misinterpreted and thus to be considered as the father of radical Islamist movements.

Keywords: Sayyid Qutb, Jihad, Ideal Society, Muslim Society, Radicalism.

Giriş

Yirminci yüzyılın İslâmcı hareketleri açısından önemli bir konuma sahip olan Mısırlı düşünür Seyyid Kutub (ö. 1966), yaşadığı dönemde İhvan-ı Müslimin hareketinin düşünsel lider¹ ve teorisyenlerinden² kabul edilmektedir. Kutub, Müslüman toplumun sosyal, siyasi, iktisadi, kültürel ve ahlaki sorunlarına - birçok İslâmcı gibi-³ doğrudan Kur'an ve hadislerden çözüm üretme çabasında olmuştur. Nitekim tefsir kitabı *Fî Zılâli'l-Kur'ân*'ın ana hedefinin Kur'an'ın kendisinden yola çıkarak yeni ve ideal bir insan, hayat, toplum ve insanlık modeli oluşturmak olduğu ifade edilmiştir.⁴ Kutub eserlerinde İslâmcı bir ideolojinin temellerini oluşturmaktan ziyade, İslâmi bütünlüğün anlaşılmasını, yaşanmasını ve yaşatılmasını gaye edinmiştir.⁵

Kutub'un düşünce sisteminde büyük önem arz eden cihadın kapsamına sadece savaşmak değil aynı zamanda sözlü tebliğ vb. irşat yollarının da girdiği görülmektedir. Mamafih, Kutub'un

¹ Alev Erkilet, *Orta Doğu'da Modernleşme ve İslâmi Hareketler* (İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1999), 269.

² Hilal Görgün, "Seyyid Kutub", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37:66.

³ Modern dönem İslâmcılık ve Kutub'un onlar üzerindeki etkileri hakkında ayrıntılı için bkz. İsmail Kara, *İslâmcıların Siyasi Görüşleri I Hilafet ve Meşrutîyet*, 3. Baskı (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014); Salih El-Verdani, *Mısır'da İslâmi Akımlar*, trc. H. Acar – Ş. Duman (Ankara: Fecr Yayınevi, 1988); Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, 2. Baskı (İstanbul: Klasik Yayınları, 2016); Erkilet, *Orta Doğu'da Modernleşme ve İslâmi Hareketler*.

⁴ H. Bekir Karlığa, "Fî Zılâli'l-Kur'ân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13:51.

⁵ Hamza Türkmen, "Seyyid Kutub Türkiye'de Nasıl Algılandı?", *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyumu Tebliğleri*, ed. İsmail Kara – Asım Öz (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2013), 370.

görüşlerini benimseyen ve 1960'lı yıllardan itibaren Mısır başta olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet göstermeye başlayan pek çok tekfirci ve radikal hareketin arkasında doğrudan veya dolaylı olarak Seyyid Kutub'un görüşlerinin bulunduğu iddia edilmektedir. Kutub'un görüş ve eserlerinden kendi davet ve irşat çalışmalarında yararlandıkları belirtilen bu radikal İslamist grupların, tebliğ ile değil salt şiddet ile cihad etme yolunu tuttukları anlaşılmakta⁶ ve bu tür grupların onun fikirlerinden esinlenerek dinsel bir radikal kisveye büründükleri görülmektedir.⁷ Hasan el-Benna ile başlayan uzlaşmacı ıslahatçı İhvan hareketi, Kutub ile birlikte düşünsel anlamda zenginleşmiştir. Ne var ki sonraki dönemde İhvan'a mensup olan kişilerin cezaevlerinde baskı ve şiddet görmeleri, onları Kutub'un fikirlerini daha radikal bir formda yorumlamaya sevk etmiş; neticede bu görüşe sahip olanlar şiddet yanlısı, dışlamacı bir tutumu benimseyerek cahiliye saydıkları toplumla ideolojik ve fiili çatışmaya girişir olmuştur.⁸

Esasında İhvan hareketine ideolojik anlamda yeni değerler kazandıran Kutub, harekete bir "savunma stratejisi" oluşturmuş; ancak bu fikirleri onun ölümünden sonra İhvan kadar etkili olmayan ama şiddet yanlısı söylemlere sahip Seriyeye, Tekfir ve Cihad gibi grupların Mısır'da doğmasında etkisi olmuştur.⁹ Bu duruma göre Seyyid Kutub'un bu tür cihadist selefi grupların mürşidi olduğu yönünde bir tablo ortaya çıkmaktadır. Sözgelimi Kutub'un *Fî Zalâ'il-Kur'ân* tefsirinde ve *Yoldaki İşaretler* adlı eserinde -İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cezviyye'ye atfen-zikrettiği cihad ve dâr'ül İslam kavramları üzerine yaptığı açıklama ve yorumlara ek olarak, yine Kutub'un düşünce sisteminin yapıtaşı olan kavramların, radikal Selefi terminolojisinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir.¹⁰

Buna karşın Kutub'un eserlerinde tasavvur ettiği ideal dünya düzeninin, Selefi ve radikal dini gruplar tarafından bağlamından kopartılarak revize edildiği iddia edilmektedir. Bu iddia karşısında, Kutub'un eserleri üzerinde bütüncül bir okuma yapılması önem arz etmektedir. Başka bir deyişle Kutub'un şiddet yanlısı radikal grupların fikir babası olduğu tezine karşılık ortaya atılan, onun görüşlerinin bağlamından kopartıldığı antitezi Kutub'un eserleri üzerinden incelenmeye ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Bu karışıklığı açığa kavuşturmak amacıyla bu çalışmada, farklı şekillerde yorumlanan ideal toplum ve cihad anlayışı ve bu anlayışla doğrudan alakalı olan bazı kavramlar, Kutub'un eserleri üzerinden incelenerek literatüre¹¹ katkı sunulmaya çalışılacaktır. Bu amaçla, eserlerinde yer alan görüşler bütüncül bir şekilde ele alınarak onun ideal toplum ve cihad hakkındaki görüşleri ve bununla ilişkili olan "cahiliye toplumu-Müslüman toplum", "öncü topluluk", "Rabbani yöntem",

⁶ Selin Çağlayan, *Müslüman Kardeşler'den Yeni Osmanlılar'a İslamcılık*, 2. Baskı (Ankara: İmge Kitapevi, 2011), 234; akt. İbrahim Gümüüşay, *Seyyid Kutub'un Din ve Toplum Anlayışı* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016), 108.

⁷ Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 313; Ramazan Altıntaş, "Seyyid Kutub'un Câhiliye Anlayışı", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/3 (2009): 76

⁸ Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, 167; Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 272.

⁹ Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 313. Bu gruplar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Salih El-Verdani, *Mısır'da İslami Akımlar*.

¹⁰ Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, 168.

¹¹ Seyyid Kutub'un bütün düşüncelerinin ekseninde 'câhiliye' kavramı olduğunu dile getiren Altıntaş, ("Seyyid Kutub'un Câhiliye Anlayışı", 78) bu kabulden hareketle Kutub'un câhiliye ve câhiliye ile ilişki kurduğu hakimiyet, hicret ve tekfir gibi konulardaki görüşlerini ilgili makalesinde incelemiştir. Söz konusu makale, konu ve yöntem olarak çalışmamızla benzer bir nitelik taşımaktadır. Mamafih çalışmamızda, cahiliye ve Altıntaş'ın işlediği kavramlara ek olarak, Kutub'un düşünce sistemini oluşturan diğer kavram ve düşüncelere yer verilmiş; ayrıca daha geniş bir perspektiften ele alınmaya çalışılmıştır

“akide” ve “hakimiyet” kavramları incelenecektir. Kutub’un diğer eserlerine de başvurulmakla birlikte, ele alınacak kavramlar yazarın fikirlerinin esasını teşkil etmesi sebebiyle hususen “*Yoldaki İşaretler*” ve “*Fî Zılâli’l-Kur’ân*” isimli eserlerinden ve bunun yanı sıra yazarın “*Din Budur*” ve “*Dünya Barışı ve İslâm*” adlı eserlerinden de yer yer istifade edilecektir.

I- Seyyid Kutub’un Düşünce Sisteminde İdeal Toplum Fikri ve Temel Kavramlar

1. Seyyid Kutub’un Genel Olarak Kur’an ve İslâm Anlayışı

Kutub’un görüşlerinden bahsederken ilk olarak onun genel anlamda Kur’an ve İslâm anlayışına kısaca değinmekte fayda vardır. Kutub’a göre İslâm’ın gerçek özünün ne olduğunu anlamak için Kur’an’ın anlattığı, Peygamber’in naklettiği ve Sahabe döneminde yaşanan İslâm’ı tahlil etmek gerekmektedir. Ona göre sahabe neslinin büyüklüğü Kur’an ve sünneti uygulamaları sebebine matuftur: “*İlk neslin beslendiği ana kaynak doğrudan doğruya Kur’an’dır. Evet, yalnız başına Kur’an. Allah Resulü’nün sünneti ise sadece bu kaynağın uzantısından başka bir şey değildir.*”¹² Bu görüşüne paralel olarak Kutub’a göre, Kur’an’a zamanla Grek felsefesi ve mantığı, İran düşüncesi ve mantığı, Yahudi hurafeleri ve Hıristiyan metafiziği karıştırıldığı için, bir daha o ilk nesil gibi bir nesil gelmemiştir.¹³ Bu sebeple Kutub, günümüz Müslümanlarının kendi özgün düşüncelerini Rabbani yönetime uygun bir şekilde revize etmelerini, bunu yaparken de yabancı düşüncelerden tamamen arınmaları gerektiğini söylemiştir.¹⁴

Diğer taraftan Kutub, Kur’an’a yönelik tarzıyla ilgili sorunlu yaklaşımlardan sakınmak gerektiğini belirtir. Bu sorunlu yaklaşımların başında, Kur’an’ı Allah’ın emirlerini öğrenmek için değil, zihinsel eğlenceyi sağlayan edebi, tarihsel ya da sanatsal bir eser olarak okumak gelmektedir. Oysa sahabe için Kur’an, emir alınacak ve doğrudan yaşanacak bir kitaptı. Günümüz Müslümanları ise Kur’an’ı etüt edilecek bir kitap olarak görmektedir. Bazı kimseler ise İslâm’ı hayatın sorunlarından uzak, sadece vicdanlara hitap eden bir ibadet dini olarak tanımlamaktadır. Oysaki Kutub’a göre gerçek İslâm, tüm hayatı kapsayan bir dinamik, siyasi ve faal bir yoldur.¹⁵

2. Cahiliye ve Müslüman Toplum Ayrıştırması

Kutub, toplumları makro düzeyde Müslüman ve cahiliye toplum olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Kutub’a göre Allah’a kul olan, O’nun belirlediği kurallara göre hayatını düzenleyen, İslâm inanç, düşünce, hukuk, ahlak ve davranış kurallarının hükmüne giren toplumlar “Müslüman”¹⁶, İslâm hukuk, ahlak ve davranış kurallarının hâkim olmadığı toplumlar ise “cahiliye toplum”dur.¹⁷ Kutub, cahiliye toplumlarının, düşüncelerini, değer ve ölçülerini, hayatlarına yön veren şeyleri Allah dışında tapındıkları şeylerden aldıklarını düşünmektedir. Ona göre, cahiliye toplumları Allah’a ait olan “ulûhiyet, rububiyet ve hâkimiyet” sıfatlarını O’ndan alıp tapındıkları ilahlara vermektedirler. Kutub insanların birbirlerine ve kaim kıldıkları ilahlara üstünlük hakkı veren topluluğu -Ali İmran 3/154, el-Mâide 5/150, el-Ahzâb 33/33, el-Fetih 48/26’da geçtiği haline ithafen- cahiliye toplumu olarak tanımlamaktadır.¹⁸

¹² Seyyid Kutub, *Yoldaki İşaretler*, trc. Muhammed Ömeroğlu (İstanbul: Dünya Yayınları, 1986), 18.

¹³ Erkilet, *Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 272.

¹⁴ Görgün, “Seyyid Kutub”, 37:65.

¹⁵ Erkilet, *Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler*, 273.

¹⁶ Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, 166.

¹⁷ Cahiliye kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Altıntaş, “Seyyid Kutub’un Câhiliye Anlayışı”, 76-78.

¹⁸ İbrahim Sarmış, *Bir Düşünür ve Edebiyatçı Olarak Seyyid Kutub* (Ankara: Fecr Yayınevi, 1992), 123-124.

Kutub kendi yaşadığı toplum da dahil, İslam dinine müntesip olan dönemin tüm toplumlarını, tevhit akidesine tam anlamıyla boyun eğmedikleri için cahiliye toplumu olarak addeder. Günümüz toplumlarını cahiliye olarak tanımlayan Kutub, bu topluma egemen olan kanunların, ahlakın, geleneğin, davranış kurallarının vs. topyekûn tüm toplum birimlerinin yine cahiliyenin bir uzantısı olduğunu ifade etmektedir.¹⁹ Ancak Sarmış'a göre Kutub'un böyle bir çıkarımda bulunmuş olması, bu tür toplumlarda yaşayan bütün insanları tekfir ettiği anlamına gelmez. Düzenin ve toplumun genel durumu ile kişilerin şahsi inançları farklı mefhumlardır. Mesela Hz. Peygamber sahabeden birtakım kimselere “*sende cahiliye kalıntıları var*” gibi eleştiriler yönelmiştir. Bu tür sözlerden maksat günah cahiliyesidir.²⁰ Altıntaş da Kutub'un cahiliye kavramını itikadî değil sosyolojik anlamda kullandığını; cahiliye olarak nitelendirdiği toplumları tekfir etmeyi amaçlamadığını belirtmektedir.²¹ Türkmen'e göre ise Kutub'un “cahilî toplumu” kavramını kullanmadaki ana amacı tekfir edilecek toplumu belirlemek değildir. Kutub'a göre cahili toplum tipi ile fikren ayrılmak ama bununla birlikte fiziken bağlantıda (oradaki Müslümanlarla irtibatı devam ettirmek için) kalmak gerekmektedir.²²

Seyyid Kutub cahiliye toplumlarında bireyler Müslüman olsa bile toplumun İslami olmayabileceği kanaatindedir. Ona göre, bir toplumu oluşturan bireylerin namaz kılması, oruç tutması, hac farızasını yerine getirmesi veya kendini “Müslüman” olarak tanımlaması, o toplumun İslam toplumu olduğu anlamına gelmeyeceği kanısındadır. İslam şeriatının uygulanmadığı, akidesinin benimsenmediği, değer ve ölçülerine tabi olunmadığı, düzen ve yasasına göre hükmedilmediği, ahlak ve davranışına uyulmadığı; başka bir ifadeyle ‘Allah’ın hükmetmediği’ her toplumun cahiliye toplumu olduğu düşüncesindedir.²³

3. Öncü Topluluk Kavramı ve Rabbani Yöntem

Seyyid Kutub, “öncü topluluk” kavramını, gelmesini arzuladığı seçkin bir Müslüman topluluğa atfen kullanır. Nitekim Kutub'un idam edilmesine sebep olduğu belirtilen²⁴ *Yoldaki İşaretler* (*Me'âlim fi't-tarîk*) isimli meşhur kitabını bu öncü topluluğa ithaf etmiştir.²⁵ Kutub, Kur'an'ın ana prensiplerinden yola çıkarak, ideal bir toplum portresi çizmektedir. Müslüman toplumların inşası için gerekli bu “öncü topluluk”un takip etmesi gereken Rabbani yöntemin açıklayıcısı olan birtakım işaretlerin olduğunu düşünmektedir. Rehber niteliğindeki bu işaretleri, “yoldaki işaretler” adlı eserinde şu sözlerle anlatır:

*“İslâmî uyanış eylemi nasıl başlayacak? Bu görevi üstlenecek bir öncü cemaat lazımdır. Bu yola baş koymuş bir cemaat, dünyanın her köşesindeki cahiliyeyi yok etmek için yola çıkmış bir cemaat, çevresini kuşatan cahiliyeden, bir yandan kendini uzak tutmaya çalışırken, öte yandan onunla ilişkisini koparmadan yürüyen bir cemaat.”*²⁶

¹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zılâil-Kur'ân*, trc. Salih Uçan - Vahdettin İnce - Mehmet Yolcu, (İstanbul: Dünya Yayınları, 1991), 10:590-591.

²⁰ Sarmış, *Bir Düşünür ve Edebiyatçı Olarak Seyyid Kutub*, 389-391.

²¹ Bkz. Altıntaş, “Seyyid Kutub'un Câhiliye Anlayışı”, 75, 78-81, 83-84.

²² Türkmen, “Seyyid Kutub Türkiye’de Nasıl Algılandı?”, 376.

²³ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 121.

²⁴ Beşir Musa Nafi', *el-İslâmiyyûn* (Doha: Arab Scientific Publishers Inc., 2010), 96.

²⁵ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 15.

²⁶ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 14.

Kutub, İslâmi diriliş hareketine bu öncü topluluğun ön ayak olacağına, bu seçkin topluluğun ardından insanların tedrici olarak dönüşüm yaşayacağına inanmaktadır. İşe başlama noktasında örnek alınacak devrin, İslam mesajıyla ilk karşılaşılan Peygamber devri olduğunu belirtmektedir. Müslüman toplum olmaya talip olanlar, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in, O'nun peygamberi olduğuna tanıklık etmesi gerekmektedir. İslam'ın özüne yaraşır bir şekilde Allah'a bağlananlar, O'nun egemenliğini, otoritesini ve yasa koyma yetkisini başka herhangi birisine devretmeyecek ve bu akideye uygun bir yaşam sürmeye başlayacaklardır. Allah'ın dinini yeryüzünde galip kılmaya sevdalısı olan bu grup, kendilerinden başka tüm insanlığı kurtarmak için harekete geçeceklerdir.²⁷

Müslüman toplumu oluşturmak için gayret gösterecek olan öncü topluluk, Peygamber ve sahabe dönemini örnek alarak, tekrardan Rabbani yönetime başvurmak zorundadır. Zira bu yöntem olmadan İslam ümmetini Allah'ın buyruklarına göre bir araya getirmek mümkün gözükmemektedir.²⁸ Başka bir ifadeyle Kutub'a göre Rabbani bir düşünce tarzına ve hayata erişmek için Rabbani metodu takip etmek gerekmektedir. Hem itikadî hem pratik anlamda inananlara ışık olacak dini bir oluşum kurma aşamasında, bu yönetime sadık kalmalarını Allahu Teala talep etmektedir.²⁹

Kutub'a göre, Rabbani yöntem esasında İslam davetçileri için bir düşünme ve harekete geçme metodudur. Bu yöntem sayesinde, cahiliye dönemine ait düşünce metodu kalıntılarından, cahiliyenin akıllarımız üzerindeki baskısından, saf kültürümüzü kirleten artıklarından kurtulabiliriz. Eğer biz bu yöntemi değil de cahiliyenin yani insanların kendi heva ve heveslerine göre kurduğu hakimiyet yöntemini kullanırsak, onun bıraktığı tortulardan kurtulmamız mümkün değildir.³⁰

4. Akide ve Hakimiyet

Kutub'a göre İslâmi uyanışı başlatacak olan öncü topluluk, tıpkı Kur'an'la yetişmiş olan sahabe neslinin yaptığı gibi ilk olarak sahih akideye ulaşmaya çalışmalıdır.³¹ İstilah anlamı itibariyle İslam dininde "inanılması zaruri olan ilkeler"³² şeklinde açıklanan bu kavrama, Kutub'un dinamik bir form kazandırdığı görülmektedir. Kutub'a göre sahih akideye ulaşılması için insanın "*Allah'tan başka ilah yoktur*", şeklinde ifade edilen en temel İslâmî yasaya itaat ederek Allah'tan başka hiçbir yasa koyucu, yaratıcı ve mabut tanımaması gerekir. Ona göre, en kutsal milliyet nesebe ve kana dayalı olan değil; "Arap'ın, Bizanslının, İranlının ve diğer ulus ve renklerin Allah'ın bayrağı altında eşit bir konuma geldikleri inanç milliyetidir. Bu akideye bina edilmiş bir milliyet içerisinde kimsenin kimseye egemenliği yoktur, Allah'ın hakimiyetinden başka..."³³ Buna ek olarak Türkmen, Kutub'un seküler bir menşee sahip milliyetlere göre ayrıştırılmış günümüzdeki ulus devletlerin de bir cahiliye göstergesi olduğuna işaret ettiğini belirtir. Çünkü Kutub'a göre bu tür düşünceler ve oluşumlar itikadımıza ve kültürümüze karşı bizi yabancılaştırarak, emperyal dünya düzenine yenilmemize yol açmaktadır.³⁴

²⁷ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 5:275-276.

²⁸ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 46.

²⁹ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 48.

³⁰ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 49.

³¹ Fatmanur Altun, *Çağa İz Bırakan Müslüman Önderler: Seyyid Kutub*, 4. Baskı (İstanbul: İlke Yayınları, 2011), 123.

³² Ahmet Saim Kılavuz, "Akaid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2:212.

³³ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 32.

³⁴ Türkmen, "Seyyid Kutub Türkiye'de Nasıl Algılandı?", 376.

Hiz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet etmenin gerçek anlamı ise, Peygamber tarafından tebliğ edilen dinin gerçek sahibinin Allah olduğunu kabul etmektir. Özetle Allah'ın tek, Hiz. Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğunu gerçek anlamda tasdik etmenin yolu, Allah'ın bizler için tespit ettiği kurallara sahip çıkmak ve o kuralların hâkim olması için eylemde bulunmaktır.³⁵

Kutub'a göre akide gereği Allah'ın hakimiyetini sağlamak için İslam toplumunun önüne engeller koyan her türlü siyasi devlet düzeni ve sosyal kurumlar reddedilmeli ve onların engelleri ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. İlahi bir metot ve dünya nizamı olan İslam, siyasi rejim ve sosyal kurumların insanlar üzerinde kurdukları tercih hürriyetlerini sınırlayan yozlaştırıcı etkilerden onları kurtarmak için mücadeleye girişir.³⁶

Bu akide sayesinde Müslümanlar Allah'ın boyunduruğu dışında başka hiç kimsenin hakimiyeti altına girmeyecektir. Böyle bir akideye sahip olanlar öncelikli olarak yaşadıkları cemiyette hakimiyeti ellerine geçirecek, sonrasında ise pratik ihtiyaçlarını karşılamak ve gündelik hayatlarını düzenlemek için şeriatın ilkelerine sarılacaklardır. Tevhit lafzını hakiki manasıyla ikrar ettikten sonra, hakimiyet hakkının kendilerinde olduklarını iddia edenleri yok etme mücadelesine girişeceklerdir.³⁷ Din sayesinde insanlar, yeryüzündekilerin kulları olmaktan kurtulup, gerçek hürriyete yani Allah'ın boyunduruğuna girmeye başlayacaklardır. İnsanlar tarafından gasp edilmiş olan hakimiyet, davet ile Allah'a geri verilecektir. Zira tüm alemler Allah'ındır ve İslam davetçilerinin çabalarıyla alemler tekrardan Rablerine döndürülmüş olacaktır.³⁸

Kutub'a göre Hiz. Peygamber öncelikle soylulara karşı bir savaş açabilir ve zenginlerin mallarının fakirlere verilmesini amaçlayan bir davette bulunabilirdi. Veyahut iç çatışmaların bölüp parçaladığı Arap kabilelerini birleştirebilir, sömürgeci imparatorlukların -kuzeyde Bizans, güneyde Fars medeniyeti- işgal ettikleri toprakları kurtarmak amacıyla ulusal bir birlik kurabilirdi. Ya da ahlakı ön plana alan, toplumu güzelleştirmeyi, nefisleri arındırmayı hedefleyen bir ıslahat davetinde bulunabilirdi. Ancak Hiz. Peygamber bu yolların hiçbirine başvurmamış ve uzun çileler çektiği akide yolunu tutmuştur. Dolayısıyla Müslüman davetçilerin ilk hareket noktası tevhit inancını tesis etme ve sağlamlaştırma odaklı olmalıdır. Nitekim Hiz. Peygamber inananları ilk olarak sahit tevhit dairesinde toplayabildiği için, Peygamber'in diğer sosyal, siyasi ve ahlaki problemlere çözüm üretmesi daha kolay olmuştur.³⁹

II- İdeal Toplumun Teşekkülünde Cihad

1. Kutub'un Cihad Algısı

Kutub, cihadı *"beşerin ilahlaştırıldığı sistemlere karşı girişilen bir darbe"*⁴⁰, *"yeryüzünde insanı hürriyete kavuşturma girişimi ve seferberliği"* olarak tanımlamaktadır. Bunu başarmak için her türlü beşerî araç kullanılması mubahtır.⁴¹ Ona göre şirkin her türüsünden arınmış olarak tevhit akidesi etrafında toplanmış olan Müslüman toplumların cahili toplumlarla tebliğ ve savaş aracılığıyla mücadele içerisine girmesi yani cihad etmesi gerekmektedir. Müslümanların bu aşamada

³⁵ Seyyid Kutub, *Din Budur*, trc. İ. E. Dal (İstanbul: İhya Yayınları, 1985), 27.

³⁶ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 90-91.

³⁷ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 40.

³⁸ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 68-71.

³⁹ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 31-35.

⁴⁰ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 69.

⁴¹ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 74.

Kur'an'da belirtildiği ve tüm peygamberlerin takip ettiği "Rabbani yöntem" adı verilen bir yöntem izlemeleri gerekmektedir. Bu yöntemde riayet edenler hiçbir dünyevi beklenti içerisine girmeden tamamen Allah rızası için mücadele etmeli ve cahiliyeye bağlı olanlar ile asla uzlaşmaya girmemelidir. Eğer Müslüman toplumlar İslam hakimiyetine, başka bir deyişle "darü'l-İslam"a ulaşmak istiyorlarsa, bu ilahi yöntemi takip etmelidirler.⁴²

Kutub'a göre İslâm'da barış fikri İslâm'ın en temel düşüncelerinden ve mottolarından birisidir. Mamafih tebliğ inkıtaa uğrarsa, cihad kaçınılmaz hale gelir. Bu yönüyle ilan ve hareket, yani tebliğ ve cihad, birbirinden ayrılmaz. İnsanın, yeryüzünde Allah'ın hakimiyetine teslim olması yani boyunduruklardan kurtulup özgürlüğe kavuşması adına, her ikisi de mümkündür. Allah'ın hükümlerini yaymak için savaş zaruridir. Cihadın ne zamana kadar devam etmesi gerektiğini Kutub şu şekilde ifade eder:

*"Sağlam yıkılmaz bir hürriyet kuruluğu insanlar kuvvete dayanarak Allah'ın iradesinden çevrilmedikleri zaman, kabul ettikleri dine fitne çıkarmaya muvaffak olmadıkları zaman ve gerçek adalet yayılıp kimsenin kimseye saldırmadığı, kimsenin kimseyi köle olarak kullanmaya kalkışmadığı zaman, kendilerini koruma gücüne sahip olmayan zayıfların emniyeti temin edildiği zaman, saldırgan saldırıdan vazgeçip sulha ve mütarekeye yanaştığı zaman. (...) İşte tüm bunlar gerçekleştiği zaman, çıkacak bütün belalara karşı koyma kuvvetine sahip olan İslâm, savaşı kesin olarak yasaklar ve derhal barışa çağırır."*⁴³

Kutub dinde zorlama olmadığını, kimsenin kimseyi İslam halkasına girmeyi zorlama hakkının olmadığını belirtmektedir. Tüm yetkinin Allah'a ait olduğu prensibi yayıldıktan sonra, başka bir deyişle tüm dinin kullara değil Allah'a ait olduğu prensibi teşekkül ettikten sonra kişileri dine zorlamaya gerek olmaz.⁴⁴ İslam davetçisi daveti kişiye ulaştırır, o kişi de hür iradesiyle ister kabul eder ister etmez. Kişiler dünyevi tasalardan ve boyunduruklardan arındırıldıktan sonra, tebliğ onların vicdanlarına sunulur ve tercihlerine saygı duyulur. Ne zaman ki o kişi davete karşı dikilir, ona karşı savaş açarsa; işte o zaman o kişi ölene veya teslim olana kadar onunla savaşılar.⁴⁵

Kutub, Peygamber döneminde cihadın Mekke'de değil de Medine'ye hicretin ilk yıllarında emredilmesinin bazı özel sebepleri olduğunu ifade etmektedir. Hicret'in ilk yıllarında- Mekke devrinde- Peygamber'in cihad yapmasına Allahu Teala tarafından izin verilmemiş, bu yüzden Peygamber yine Yaradan'ın isteğiyle Medineli Yahudiler ve müşrik Araplarla bir anlaşma yapmıştı. Kutub'a göre böyle bir yöntem takip edilmesi gerekliydi, çünkü: "(a) bu dönem belirli şartlar içinde, belirli bir ortamda, belirli bir kavmi eğitime ve ileriye hazırlama dönemi idi. (b) Kureyş kabilesi gibi şeref ve gurur düşkün olan bir toplulukta barış yoluyla yapılacak davet daha etkili ve daha geçerli olurdu. (c) kabilecilğe dayanan Arap insanının gururu söz konusuydu. Eziyet çektiği halde davasından dönmeyen mazlum için ayaklanmak adetlerden idi. Özellikle, bu zulüm saygı değer birisine yapılsaydı. (d) Müslümanların sayısı daha azdı. Sadece Mekke'de bulunuyorlardı."⁴⁶

⁴² Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*,166.

⁴³ Altun, *Çağa İzzetli Bir Müslüman Önderler*, 131-132; Seyyid Kutub, *Dünya Barışı ve İslam*, trc. Bekir Sadak (İstanbul: Ebru Yayınları, 1987), 24-28.

⁴⁴ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 85.

⁴⁵ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 68.

⁴⁶ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 79-82.

Öte yandan Kutub'a göre savaş ile cihad etmek Müslümanlar için ilk dönemlerde haramdı; sonrasında eğer karşı taraf savaşı başlatırsa, mukabele gereğince savaşılmasına izin verildi; nihayetinde (Tevbe süresinin ilk ayetlerinin nazil olmasıyla birlikte) tüm müşriklere karşı topyekûn bir savaş başlatılması emredildi.⁴⁷ Nitekim Müslümanların Mekke döneminde cihad etmelerinin yasaklanmasının ve kişilerin dini tercihlerinde seçim hakkının olmasının ana sebebini Kutub bir plan ve zarurete bağlamaktadır:⁴⁸

Kutub'a göre Müslüman davetçi, Allah'ın mesajını tebliğ ve savaşla yaymaya başlamadan önce kendi nefesine karşı en büyük cihada girişir. Bu aşamada şeytan, şehvi duygular, süfli arzular, şahsi istek ve menfaatler, aşiretinin/kavminin menfaatleri ve bilimum İslam davası dışında her türlü endişe kişinin en büyük düşmanıdır.⁴⁹ İslam davetçisi kendi nefsinin arındırdıktan sonra, hedef kitleye odaklanmalı ve davet ettiği kişilerin toplumsal durumlarının farkında olmalıdır. Mücahit zümre, davet için zamanın ve durumun gerektirdiği donanımlara sahip olmalı, davayı benimsemeli, tebliğ ettiklerine öncelikle kendisi riayet etmelidir.⁵⁰ Ayrıca Kutub, İslam endişesi olmadan salt vatan bütünlüğünü korumak veya topraklarını genişletmek için girişilen fetih hareketlerine karşı negatif bir tutuma sahiptir. Ona göre İslami şuurun hâkim olmadığı bir toprak parçasının tek başına bir önemi yoktur. Eğer fetih hareketleri gerçekleştirilecekse, bu sadece Dar'ül-İslam'a hizmet etmek için yapılmalıdır.⁵¹

Diğer taraftan Kutub, cihadı sadece Müslümanların kendilerini "savunma" mücadelesi olarak görenleri de sert bir dille eleştirir. Yeryüzündeki bütün insanları kurtarmayı hedefleyen bir çağrının cihada dayanması şarttır.⁵² Allah'ın hakimiyetini tesis etme adına yapılan cihad, geçici savunma gayeleri ile murdar edilmemelidir. Elbette bu gayeye ulaşmak için savunma zaruridir fakat savunmadan çok daha mühim bir hakikat vardır ki o da kulun hakimiyetine son vermek için yapılan mücadeledir. Eğer biz Allah'ın hakimiyeti kurma gayesini bir kenara bırakıp, salt savunma prensibini benimsesek, cihad prensibi geri döndürülemez bir şekilde sekteye uğrar. Kutub müsteşriklerin ve onların etkisi altına giren bir kısım Müslümanların, İslam'da cihad ile salt bir savunma amacı güdüldüğünü ileriye sürerek, onların cihadın asıl vazifesi olan insanı kurtarma ve özgürlüğünü sağlama hedefini anlamaktan gafil olduklarını ifade etmektedir.⁵³

Seyyid Kutub, cihattan bahsederken batı ve batı kaynaklı sistemler üzerine birtakım değerlendirme ve tespitlerde bulunur. Ona göre, modern batı dünyası ve onun siyasi, kültürel, ekonomik her türlü birleşeni gerek Müslümanların gerekse tüm insanlığın ortak düşmanı konumundadır. Zira batı, Hıristiyanlığın ve Hıristiyanlık tarihinin bir yansımasıdır ve sömürgecilik ile ciddi bir şekilde kirlenmiştir. Bu nedenle ister sosyalizm ister kapitalizm, isterse başka fikri-siyasi biçimlerde ortaya çıksın, batı kaynaklı hiçbir yöneliş insanlığın ve özel anlamıyla Müslümanların sorunlarını nihai anlamda çözmek için yeterli olamayacaktır. Çünkü batı

⁴⁷ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 77.

⁴⁸ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 93.

⁴⁹ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 87.

⁵⁰ Kutub, *Din Budur*, 16.

⁵¹ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 87.

⁵² Görgün, "Seyyid Kutub", 37:65.

⁵³ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 88-91.

kültürünün ve sisteminin kaynaklık ettiği dünya sistemi insanlığı büyük bir bunalımın ortasına bırakmıştır ve sistem potansiyel olarak durumu tersine çevirebilecek kapasiteye sahip değildir.⁵⁴

Öte yandan Kutub'a göre, gerek beşer hakimiyetini yok edip Allah'ın "ülkesini" tesis etmek gerekse de ilahi şeriatı hâkim kılmak için tebliğ ve açıklama her zaman tek başına yeterli olmayabilir. Çünkü hakimiyeti eline geçirmiş olanlar bunu kolaylıkla teslim etmeye razı olmazlar. Olsalardı zaten Peygamberler tebliğde bu kadar zorlanmazlardı.⁵⁵ Bununla birlikte cihadın tek gayesi, müsteşriklerin iddia ettiği gibi, İslam inancını gönüllere zorla nakşetmek değildir. İnanç ve şeriatın daha öncelikli bir husus Allah'ın gösterdiği metottur. O da şudur: Allah'ın birleme esasını tesis etme, hükümlerini yalnız ona tahsis etmektir.⁵⁶

2. Seyf ve Kıtıl Ayetlerine Yaklaşımı

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim ve hadislerde hem barışı, hoşgörüyü, "kafirlerle" iyi ilişkiler kurmayı, onlara baskı ve şiddet uygulamamayı tavsiye eden ifadeler hem de "kafirlerle" cihad edilmesi ve savaşılması, onlara karşı sert ve katı bir tutum içinde bulunulması gerektiğini belirten ifadeler yer almaktadır. İkinci kategoride yer alan ifadelerin genel hüküm bildirdiği görüşünde olan Seyyid Kutub, Kur'an-ı Kerim'de gayri-Müslimlerle savaşılması gerektiğini belirten ayetlere referansta bulunarak sözlü tebliğ dışında fiili ve askeri unsurlarla cihatta bulunmanın gerekliliğini vurgular. Bu düşünce tarzının oluşmasında özellikle Kur'an-ı Kerim'de yer alan Seyf⁵⁷ ve Kıtıl⁵⁸ ayetlerine atıfta bulunur.

Kutub'un cihad anlayışında Seyf ve Kıtıl ayetlerini de içinde barındıran Tevbe suresinin kilit bir konumu olduğunu belirtmek gerekir. Kutub'a göre Kur'an'ın en son nazil olan surelerinden birisi olan Tevbe suresinde, Müslüman toplumun iç ilişkilerinde ve diğer topluluklarla olan ilişkilerinde uyulması gereken nihai hükümler yer almaktadır.⁵⁹ Dolayısıyla Kutub, Kur'an-ı Kerim'de geçen "Eğer (kafirler) barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a güven" (el-Enfâl 8/61), "Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez" (el-Mümtehine 60/8), "Size savaş açanlarla Allah yolunda çarpışın. Fakat haksız saldırıda bulunmayın. Çünkü Allah, haksız saldırıda bulunanları sevmez." (el-Bakara 2/190) vb. ayetlerin belirli bir konjonktür içerisinde nazil olmuş olduklarını ve geçici hüküm bildirdiklerini düşünmektedir. Söz konusu konjonktür, şartlar tarih içerisinde tekrarlırsa aynı hükümler tekrar gündeme gelir. Ancak esas olan asli hükümlerin tatbik edilebileceği ileri aşamaya geçmektir. Uygulamada esas olan bu ileri aşama ise Tevbe suresinde belirtildiği üzere Müslümanlara boyun eğerek cizye vermeyi kabul etmemeleri durumunda Ehl-i kitap ile savaşılmasıdır.⁶⁰

⁵⁴ Sarmış, *Bir Düşünür ve Edebiyatçı Olarak Seyyid Kutub*, 138-140.

⁵⁵ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 70.

⁵⁶ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 93.

⁵⁷ "O halde, haram aylar çıkınca artık öbür müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayıp esir edin, onların geçebileceği bütün geçit başlarını tutun. Eğer tövbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir." (et-Tevbe 9/5)

⁵⁸ "Kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde, Allah'a da ahiret gününe de iman etmeyen, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan, hak dinini din olarak benimsemeyen kimseler/e zelil bir vaziyette tam bir itaatle, cizye verinceye kadar savaşın!" (et-Tevbe 9/29)

⁵⁹ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 5:165.

⁶⁰ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 5:191-193.

Ne var ki Kutub, Tevbe suresindeki ayetlerin de yukarıda zikredilen ayetler gibi belirli bir konjonktür içerisinde nazil olduğunu kabul etmekle birlikte, bu konjonktürün -tarihi tecrübe dikkatlice okunduğunda- her zaman mevcut olduğunu belirtir. Bu anlayışa göre cahiliye toplumları ile Müslümanlar arasında her zaman hak-batıl mücadelesi devam edegelmiştir. Örneğin Moğol istilası, Haçlı seferleri, son yüzyıllardaki Batı emperyalizmi, Çin ve Hindistan bölgesindeki Müslümanlara yapılan işkenceler vb. örneklerde görüldüğü üzere cahiliye toplumları Müslümanları güçsüz buldukları her fırsatta türlü katliamlarla onlara soykırım uygulamaya çalışmıştır. Dolayısıyla Kutub'a göre kafirlerin İslâm'a açtığı savaş sadece belirli bir tarihi dönemin ürünü olmayıp bilakis tüm tarih çağları boyunca görüldüğü gibi kıyamete kadar da varlığını devam ettirecektir. Bu yüzden Tevbe suresinde yer alan hükümler zaman ve mekânsal şartlarla sınırlı olmayan, geniş kapsamlı nihai hükümlerdir. Fakat bu hükümleri uygulamak, İslâm'ın kendine has metodolojisi ile yani Rabbani yöntem çerçevesinde gerçekleşebilecektir. Kutub bu görüşünü delillendirme bağlamında "Sen onların dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hristiyanlar da senden asla memnun kalmayacaklardır" (el-Bakara 2/120) ve "Müşrikler güçleri yeterse sizi dininizden çevirinceye kadar durmadan sizinle savaşsınlar" (el-Bakara 2/127) ayetlerini zikreder.⁶¹

Bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde ele almak gerekirse, Kutub tefsirinde İslâm'da cihad konusunu Hz. Peygamber'in uygulamalarını örnek göstererek değerlendirmektedir. Buna göre Hz. Peygamber İslâm tebliğinin Mekke döneminde uyarı görevini sadece sözlü davetle yerine getirmiştir. Çünkü bu dönemde kendisine müşriklerle savaştan uzak durması, zorluklara karşı sabretmesi ve onlara iyilikle muamelede bulunması emrediliyordu. Ancak Medine'ye hicretin ardından savaş izni verildi. Ne var ki bu savaş izni de iki aşamalı oldu. İlk aşamada sadece kendisiyle savaşanlarla savaşmasına müsaade edilmişken daha sonra hüküm bütünüyle Allah'ın olana kadar bütün müşriklerle savaşması emredildi. Dolayısıyla cihad hususunda nihai hükmü bildiren Tevbe suresinin nüzülü ile birlikte; kendileriyle barış ve anlaşma yapılanlar, savaş yapılanlar ve zimmîler (İslâm toplumu içinde cizye ödeyerek yaşamını sürdüren Yahudi ve Hristiyanlar gibi Ehl-i kitaptan olanlar) olmak üzere kafirler üç kısma ayrılmış oldular.⁶²

Günümüz dünyasında yapılan savaşların cihaddan bütünüyle farklı olduğunu vurgulayan Kutub'a göre cihadın amacı insanları kula kulluktan kurtarıp tek olan Allah'a kul olmalarının önünü açmak suretiyle tüm yeryüzünde İslâm ilke ve kanunlarına dayalı bir düzen tesis etmektir. Dolayısıyla cihad sadece silahla yapılmaz, Müslümanların yaşadığı konjonktüre göre sözlü tebliğ veya mali harcamalar gibi İslâm düzenini hayata hâkim kılacak bütün yollar birer cihad yöntemidir.⁶³ Kutub'un bu görüşünü temellendirirken istidlalde bulunduğu ayetlerden bazıları şunlardır: "Ortalıkta fitne kalmayıp, din tamamıyla Allah'ın dini oluncaya kadar onlarla savaşın." (el-Enfâl 8/39); "Müşriklerin hoşuna gitmese de kendi dinini diğer bütün dinlere karşı üstün getirmek üzere peygamberini doğru yol ve gerçek din ile gönderen O'dur." (et-Tevbe 9/33). Ayrıca ona göre şayet günümüz Müslümanları pratik şartları sebebiyle bu ayetlerdeki hükümleri uygulayamıyorlarsa şu an için bunları uygulamakla yükümlü değillerdir. Çünkü İslâm'a göre hiç kimse gücünü aşan hükümlerden sorumlu değildir.⁶⁴

⁶¹ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 5:232-238, 254-271.

⁶² Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 4:517-518.

⁶³ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 4: 531-549.

⁶⁴ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 5:194.

Diğer taraftan Kutub'a göre bu ayetler, "dinde zorlama yoktur." ayetiyle (el-Bakara 2/256) veya İslâm dininin barış ve saldırmazlık dini olduğu gerçeğiyle çelişki arz etmez. Yahudiler ve Hristiyanlar- yani Ehl-i kitap- İslâm dinini kabul etmeye zorlanamaz. Bu durumlarda yukarıda geçen Bakara 2/256 ayetine göre hükümde bulunulur. Fakat onlar, cizye verme esasına dayalı olarak İslâm toplumu ile aralarında antlaşma yapmadıkları müddetçe, dinlerinde serbest bırakılamazlar. Çünkü Kutub'a göre Allah'ın sistemi ile cahiliye sistemleri arasındaki ilişkilerin kaçınılmaz özelliği, -özel durumları ve geçici şartlar dışında- bu iki kutup arasında barış içinde bir arada yaşamanın mümkün olmayışıdır. Bu ilişkinin dayandığı temel kural şudur: İslâm'ın, insanı kula kulluktan kurtarıp tek Allah'ın kulluğuna yüceltme amacına ilişkin genel bildirisinin önüne yeryüzünde hiçbir maddi engel, hiçbir devlet gücü, hiçbir rejim otoritesi ve hiçbir sosyal pratik dikilmemelidir. Çünkü varlıklarını korumak isteyen cahiliye sistemleri, yüce Allah'ın sistemine dayanan hükümlerini yeryüzünden silmek ve bu hareketin varlığına tamamen son vermek isterler.⁶⁵

Öte yandan Kutub'a göre Dar'ül-İslâm'da güvenlik içinde konuk olmak isteyen müşriklere güvenli ve huzurlu bir sığınma imkânı vermek gerekir. Çünkü bu durumda İslâm onların savaşa girişmelerinden, bir araya gelerek kendisine karşı komplo kurmalarından emin olur. O halde onlara Kur'an'ı dinleme ve dini öğrenme fırsatı vermekte hiçbir zarar yoktur. Belki bu yolla kalpleri açılır, ilâhî mesajı alır ve bu çağrıya olumlu karşılık verirler. Ama olumlu karşılık vermeyecekleri durumlarda bile yüce Allah onları İslâm yurdu sınırları dışına çıkardıktan sonra canlarının güven altında olacağı bir yere ulaştırılmalarını emretmiştir. Çünkü İslam nizamı, müşrikleri yok etmeyi amaçlayan bir sistem değil, onları doğru yola erdirmeyi arzulayan bir sistemdir. Özetle tüm dünya Müslümanların siyasi hakimiyeti altında olması gerekir ancak insanların İslâm'ı tercih edip etmemesi onların hür iradesine bırakılmalıdır.⁶⁶

Sonuç

İslâm dinini aksiyoner bir anlayışla tekrar yorumladığı görülen Seyyid Kutub, ömrünün takriben son on beş yılını zindanlardan hastanelere mekik dokuyarak tutsak olarak geçirmiştir. Haliyle yaşadığı zorluklar, edebiyatçı kimliğiyle de bilinen yazarın üslubunun sertleşmesine ve dışlayıcı bir tutum takınmasına yol açmış olmalıdır. Eserleri incelendiğinde, onun hamasi, alegorik bir üslup kullandığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, ele aldığı konu ve kavramlar eserlerinde bütüncül ve sistematik değil parçacı bir metodun ürünüdür. Bütüncül bir okuma yaptığımızda konular ve kavramlar arası paralellikler olduğu ve kurmak istediği ideal toplum sisteminin parçalarının yerine oturduğu; bununla birlikte kullandığı parçacı metottan ötürü ifadelerinin bağlamından koparılmaya ve farklı şekillerde anlaşılmaya müsait olduğu görülmektedir. Bu durum yazarın tekdüze ve radikal olarak itham edilmesine yol açmıştır.

Kutub'un Kur'an merkezli kurmak istediği ideal İslam toplumunda Kur'an mesajını yaymak ve Allah'ın hakimiyetini yeryüzüne tesis etmek için temelde iki tür cihat metodu bulunmaktadır: Peygamber'e inanan Müslümanlara, sulh yapan gayri Müslimlere ve zımmilere

⁶⁵ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 5:254-255.

⁶⁶ Kutub, *Fî Zılâ'il-Kur'ân*, 5:224-225.

karşı sözlü tebliğ; kendileriyle barış yapılmamış ve cizye vermeyen gayr-i Müslimlere karşı ise fiili savaş ile cihad yöntemine başvurulmalıdır.

Tablo 1: Kutub'a Göre İslam Davetçilerinin Cihad Bağlamında Müslümanlara ve Kafirlerle Karşı Sergilemeleri Gereken Tutum

Cihad Türü	(a) Peygamber'e inanan Müslümanlara	(b) Sulh yapılan kafirler	(c) Zimmîlere	(d) savaş halinde olunan kafirler
Savaş	×	×	×	✓
Tebliğ	✓	✓	✓	×

Seyyid Kutub'un eserlerinde ortaya koyduğu esas hedefin İslâm dininin temel kaynakları olan Kur'an, sünnet ve sahabenin İslâm'ı yaşayış tarzından yola çıkarak yeni bir Müslüman topluluk yetiştirmek olduğu söylenebilir. Onun kurguladığı bu sisteme göre, bu öncü topluluk diğer Müslümanlara örnek olacak ve onların da İslâm'ın özüne rücu etmelerine vesile olacaktır. Sonuç olarak Kutub'un bütün çabasının doğrudan Kur'an ve sünnetten yola çıkarak yeni ve ideal bir insan, hayat, toplum ve insanlık modeli oluşturmak olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan Kutub'un kimseyi tekfir etmediği gibi şiddet ve terör eylemlerine başvurmayı da önermediği çalışmamız sonucunda anlaşılmaktadır. Ne var ki kullandığı sert üslup, İslâm'ı sadece itikat, amel ve ahlaktan ibaret bir din olarak değil, aynı zamanda bir devrim hareketi olarak algılaması, "cahiliye toplumu" ve "hakimiyet" gibi var olan kavramlara yeni anlamlar yükleyerek kullandığı kavramların bir bütünlük içinde okunmadığında farklı yorumlanabilmesi onun İslamcı radikalist hareketlerin fikir babası olarak addedilmesine yol açtığı kanaati hasıl olmuştur.

Kaynakça

- ALTINTAŞ, Ramazan. “Seyyid Kutub’un Câhiliye Anlayışı”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/3 (2009): 75-84.
- ALTUN, Fatmanur. *Çağa İz Bırakan Müslüman Önderler: Seyyid Kutub*. 4. Baskı. İstanbul: İlke Yayınları, 2011.
- BÜYÜKKARA, Mehmet Ali. *Çağdaş İslâmî Akımlar*. 2. Baskı. İstanbul: Klasik Yayınları, 2016.
- ÇAĞLAYAN, Selin. *Müslüman Kardeşler’den Yeni Osmanlılar’a İslamcılık*. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitapevi, 2011.
- EL-VERDANİ, Salih. *Mısır’da İslami Akımlar*. Trc. H. Acar – Ş. Duman. Ankara: Fecr Yayınevi, 1988.
- ERKİLET, Alev. *Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler*, İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1999.
- GÖRGÜN, Hilal. “Seyyid Kutub”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37:64-68. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- GÜMÜŞAY, İbrahim. *Seyyid Kutub’un Din ve Toplum Anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016.
- KARA, İsmail. *İslamcılarının Siyasi Görüşleri I Hilafet ve Meşrutiyet*. 3. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- KARLIĞA, H. Bekir. “Fî Zılâlil-Kur’ân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13:50-51. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- KILAVUZ, Ahmet Saim. “Akaid”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2:212-216. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- KUTUB, Seyyid. *Din Budur*. Trc. İ. E. Dal. İstanbul: İhya Yayınları, 1985.
- KUTUB, Seyyid. *Yoldaki İşaretler*. Trc. Muhammed Ömeroğlu. İstanbul: Dünya Yayınları, 1986.
- KUTUB, Seyyid. *Dünya Barışı ve İslam*. Trc. Bekir Sadak. İstanbul: Ebru Yayınları, 1987.
- KUTUB, Seyyid. *Fî Zılâlil-Kur’ân*. Trc. Salih Uçan - Vahdettin İnce - Mehmet Yolcu. 10. İstanbul: Dünya Yayınları, 1991.
- NAFİ, Beşir Musa. *el-İslâmiyyûn*. Doha: Arab Scientific Publishers Inc., 2010.
- SARMIŞ, İbrahim. *Bir Düşünür ve Edebiyatçı Olarak Seyyid Kutub*. Ankara: Fecr Yayınları, 1992.
- TÜRKMEN, Hamza. “Seyyid Kutub Türkiye’de Nasıl Algılandı?”. *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyumu Tebliğleri*. ed. İsmail Kara – Asım Öz. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.